

Forfatter: Møller, Poul Martin

Titel: STATISTISKSILDRING AF LÆGDSGAARDEN I ØLSEBY-MAGLE

Citation: Møller, Poul Martin: "STATISTISKSILDRING AF LÆGDSGAARDEN I ØLSEBY-MAGLE", i Møller, Poul Martin: *Skrifter i Udvalg*, udg. af HANS BRIX ; SOPH. MICHAËLIS ; CARL S. PETERSEN ; POUL TUXEN , 1930, s. 3. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-moeller02val-shoot-workid54339.pdf> (tilgået 25. april 2024)

Anvendt udgave: *Skrifter i Udvalg*

STATISTISK SKILDRING AF LÆGDSGAARDEN I ØLSEBY-MAGLE AF EN UNG GEOGRAF

4

INDHOLD

- § 1. Prolegomena.
- § 2. Videnskabernes Forfatning.
- § 3. Kunsternes Tilstand.
- § 4. Religionen.
- § 5. Regeringsform.
- § 6. Handel.
- § 7. Krigsmagt.

5

§ 1. PROLEGOMENA

Ej uden Grund fører man i den nyere Tid Klage over det uforholdsmæssig store Antal Studerende, der beskæftige sig med Filosofi, Kunstteori, Totalanskuelser, Betragtninger over Tidens Aand og andre deslige Ting, hvortil ej mindste Lærdom udkræves. Lad det endog være sandt, at Filosofien er Videnskabernes Sjæl, saa skal dog en Sjæl ej godt kunne subsistere paa sin egen Haand foruden Legeme. Allerede er der ej stort mere Krop tilbage. Snart ville Skribenterne ej have andet at anstille Betragtninger over end selve hinandens Betragtninger, ligesom alt de tyske Poeter ere bragte til den Yderlighed, at deres Poesi næsten ej handler om andet end Poesi. Der hersker i den lærde Republik en besynderlig omvendt Emanation. Alle Studier blive daglig mer ulegemlige, fortyndede og forklarede, saa at det er højlig at befrygte, de blive til sidst rent opløste i Aand og Luft. For at modstræbe denne ulykkelige Retning har Forfatteren af dette Værk opofret sine Kræfter udelukkende til de reelle Videnskaber. Paa Jorden er unægtelig intet solidere end Jorden selv. Men hvor ufuldstændige ere alle Jordbeskrivelser! 6 I de største geografiske *lexica* søger man forgæves om Byer som Ølseby-Magle. Uagtet denne Videnskabens Ufuldendthed indskrænker de moderne Geografers Stræben sig blot til, paa uendelig mange Maader uden alle videre Tillæg at omsætte de en Gang optegnede Notitser. A gør af to Geografier een ny, der er mindre voluminøs end nogen af dem. Af de tre derved fremkomne gør B en fjerde, der endnu er den allerkompendiøseste. De bære sig ad ligesom fattige Piger, der stedse give deres Kjoler et nyt Snit, uagtet Grundstoffet forbliver det samme. O, I kortsynede! hvis I klart indsaa det uendelige Omfang af en Videnskab, der ej er bragt til Fuldkommenhed, saa længe der staar en Ledstolpe paa Vejen eller en Stenkiste paa Marken, som ej er optaget deri, da vilde I, jo før jo heller, begynde at arbejde efter en mere udstrakt Plan. Lader os begynde fra Grunden af, lader os hver især foretage os Beskrivelsen af et Hus eller en Gaard. Jeg gør nu her Begyndelsen med den største Lodsejers Bopæl i Ølseby-Magle. Følger mit Eksempel; da kunne vi engang, her eller hisset, opstille vore *volumina* ved Siden af hinanden, som Tomer af et klassisk Værk; da faa vi et *corpus geographicum*, der vil blive Verdens ottende Underværk. Naar dette Repertorium gennemtrækkes med rene Blade, have vort Fags tilkommende Dyrkere blot den Ulejlighed at holde fuldstændige Af- og Tilgangslister over Jordklodens Løsøre: vulkanske Øer, Vejrmøller, Kongeriger, Stejler, Ærestøtter etc.

7

§ 2 VIDENSKABERNES FORFATNING

Gaarden har kuns eet offentligt Bibliotek, som er opstillet paa et grønt Hængeskab i Konversationsstuen. Det bestaar af den nye evangeliske Psalmebog, Rasmussens ABC og Birchs Bibelhistorie. De to sidste maa være meget søgte, da Træbindene paa dem begge ere brudte, og Bladene bære hyppige Spor af Læsernes Fingre. Almanakken, hvori der findes en uskatterlig Afhandling om Krop, Kuller og Snive, var laant ud til Grovsmeden, der i sit Fag gjerne vil holde Skridt med Tiderne. Til forbudne Skrifter hører *Carolus Magnus*, som tilforn prydede Bogsamlingen, men af Præsten blev konfiskeret for at hindre Overtroens Udbredelse. Filosofien synes mest at indskrænke sig til Gnomer. Gaardsdrengen Rasmus, den eneste originale Forfatter i dette Fag, har paa Bindet af Lærebogen nedskrevet sine Forsøg. Topografen kan heldigvis her levere sine Læsere en tilforladelig Kopi af det hele Manuskript:

1ste Sentens. Denne Bog den er min, køb dig en, saa er det din.

2den Sentens. Den, som mig føder, det er Gud Fader. Den, som mig klæder, den som mig klæder -.

Dette sidste Tankesprog har, efter min Hypotes, den satiriske Plovkøring med Flid ladet ufuldendt, for derved at give en Finte til Lægdsmanden, som er temmelig illiberal i at opfylde sin Forpligtelse til at holde ham med Klæder. Bag i Psalmebogen har man af Lægdsmandens Kone, Maren, et Dokument af stor 8 Vigtighed med Hensyn til Husets Historie. Det er nemlig en kronologisk Beretning om hvert Barns Fødselsdag, Faddernes Antal, samt den ældste Datters Bryllup med Grovsmeden. Af samme Forfatterinde haves i Jurisprudensen et Supplement til Ørstedes Formularbog, nemlig et lovformeligt Stævnamaal mod Kaalorme, i Kemien en Recept til Øleddike, og i Medicinen en Dissertation om Febre. Forfatterinden holder for, at Patienten blot har nødig at ryste et Hyldetræ en Morgen før Solens Opgang, idet han mumler ved sig selv: »Hyld, Hyld! jeg ryster dig, til ej mer du ryster mig.« Af dette sidste Arbejde skønnes Folkets Hang til Mysticisme, som endvidere nedenfor skal godtgøres. Maren synes i flere Henseender at have dannet sig efter klassiske Mønstre. Ligesom de gamle Autorer dikterede deres Bøger til Trælle, har hun heller aldrig selv sat Pen til Papir, men ladet Rasmus nedskrive disse *opuscula* efter hendes Diktat. Hun bruger den samme Person til sin Anagnost, naar hun af sine Papirer vil indhente nogen Oplysning. Hertil kommer, at disse Manuskripter ere, ligesom Oldtidens, uden alle Interpunktionstegn. Undertiden ere heller ikke Ordene adskilte. Endvidere lader hun intet trykke, men tillader sine Venner at tage Afskrifter. De to sidstnævnte Værker ere skrevne med Rødkridt paa en liden Rulle Karduspapir, der er stukket bag ved Spejlet. - Filologien drives meget ensidigen paa dette Sted. Det hebraiske Sprog dyrker man kuns, forsaavidt man dyrker Porcellænsblomsten, paa hvis Blade man læser Ordet »Jehovah« uden Akcenter. Græsken er aldeles forsømt. For Romersprogets Elskere er her noget rigere Udbytte. 9 Paa højre Side af Bilæggerovnen læses: *Soli Deo gloria*; paa en Kardus Røgtobak: *Petum optimum subter solem*; og paa to Dusin Fireogtyve-Skillinger, der tjener til Knapper i Husfaderens Kistekjole: *Christianus Septimus Rex Daniæ et Norvegiæ*. - Tjenestepigen Gertrud dyrker flittig Naturvidenskaberne, især Botanikken. Hun har lagt Grunden til et skønt *herbarium vivum*. Under Bjælken forvarede hun *Sedum Telephium* (St. Hansurt); paa et Tøndebaand i Køkkenet: *Thymus vulgaris* (Timian) og *Origanum majorana* (Merian); i en Papirpose: *Matricaria chamomilla* (Kamelblomst). Til det offentlige Bibliotek havde hun foræret en Urtekost af *Tanacetum balsamita* (Balsam) og *Artemisia abrotonum* (Ambra); denne Samling efterlod hun sidste Søndag i Psalmebogen. I sit Kridthus havde hun et Stykke Rav, et Firbladskløver, en Tvillingnød og et Vættelys.

§ 3 KUNSTERNES TILSTAND

Poesien i Lægdsgaarden lader sig bekvemt henføre til to Klasser: den antike og den moderne. Jeppe Olsen, Familiens Stamfader, som selv havde bygget Gaarden Anno 1696, kan med rette betragtes som Stedets Ennius. En Indskrift over Porten, som er Gaardens ældste poetiske Mindesmærke, tillægges enstemmig ham. Den lyder saaledes:

Herre, lad os af Din Naade
Lefve Dig til Velbehag!

Fri fra Djævelskab og Vaade
Dette ringe Bundetag!
10 Lad den, som skal Dugen brede,
Hafve noget Brød og Sul
Udi Kammerset tilrede,
Og lidt gammelt Øl til Jul!
Mig til Ly og Dig til Ære,
Har jeg bygget denne Gaard.
Jeppe Olsen mit Navn mon være,
Mens jeg her i Verden gaar.

Til den moderne Poesi regner jeg et Bindebrev, som den haabefulde Dreng Rasmus afleden Vinter overrakte Degnens Kone paa hendes Navnedag. Hun blev derover saa henrykt, at hun skænkede ham en tyk Pandekage og to Løgæbler, saa at hans Geni, Gud være lovet, ej bliver uden Opmuntring. Tjenestepigen er Husets Rapsodist. Hun kan en særdeles traurig Vise, hvis Titel er: »Beklagelige Tanker af en Piber ved det jydsk Infanteri, hvis Kæreste slog ham fejl og tog en Tambur«. Den afsjunges under Akkompagnement af Rokkehjulet til sin egen velklingende Melodi. Lægdsmandens Moder kan aldrig høre den uden at smelte hen i Taarer, saa at denne gamle Kone, ihvorvel hun fast gaar i Barndom, dog beskæmmer mangan ung ved sin ømme Følelse for den erotiske Poesi. Ogsaa kom jeg under Vejr med, at samme Pige, Gertrud, vil forsøge sine Kræfter i Foredraget af den vilde Ballade. Hun bærer hemmelig paa sit Bryst »en ny og skrækkelig Vise om den sorte Gørtler, som skal rettes, formedelst at han skar Halsen over paa sin Kone, andre til Skræk og Advarsel«. Den begynder: »Syndige Menneske! betænkt etc.«. Rasmus er min Hjemmelsmand. Han vil have set hende tage den frem i Kostalden, for at memorere den, mens hun malter. Endnu har hun ikke indstuderet den; thi hun deklamerer 11 ej med Færdighed fra Bladet. - Instrumental-Musik hørte jeg blot af Familiens yngste Lem, Thomas, som endnu gaar med Skørter. Han øver sig fra Morgen til Aften paa Skarntydefløjten.

Den bildende Kunst er endnu i sin Barndom, uagtet den i dette Fag mest udmærkede Mand, Gaardskarlen Jørgen Samsø, alt er over den Alder, hvori Kunstneren kulminerer. Jeg retfærdiggør denne Paastand med hans Mangelstok. Hesten, som udgør Haandgrebet derpaa, er alt for svejrygget. Der hersker ingen Energi i Udtrykket. Hovedet er uforholdsmæssig stort og alt for meget ludende mod Jorden. Det røber Mangel paa Kunstnerflid, at hverken Bagben eller Forben paa Figuren ere adskilte, men deres Separation blot antydtes ved en simpel Skure. - Det udgravede Arbejde paa den Tærskel, han har skænket Gertrud, vidner om en sikker Haand; men der er i Værket en paafaldende Stivhed og Maner. Midt paa Bladet er anbragt en matematisk Cirkel med mangfoldige Radier. Paa de fire Hjørner ser man samme Ide gentaget fire Gange. Det kalder jeg at fordrive alt frit Fantasispil af Kunstens Gebet, at lade kold Beregning træde i Stedet for genial Opfindelse. I den smaa Thomasses plastiske Kunstforsøg lever en besynderlig hollandsk Aand. De aflange Husbagerbrød, som han daglig forfærdiger i Lergraven, efterligne til Illusion den grove Natur. Til idealsk Forherligelse af den raa Virkelighed, til frit Sving mod det evige findes intet Spor.

Jeg vil ikke opholde mig ved de historiske Træsnit paa Væggene, f. Eks. Potifars Hustru, den forlorne Søn. Byens Topografer ville tit faa Lejlighed 12 til at omtale dem, da de findes næsten i ethvert Hus. Jeg iler forbi Gertruds Kistelaag, oven paa hvilket læses i en Girlande af Roser og Lilier G. P. D., og paa hvis indre, konkave Side er klinet Admiral Nelson og Slaget af 2den April. - Jeg iler over Malerierne paa Sengeskuddene. Disses Forfatter har ladet sig henrive af en vild Fantasis regelløse Spil. Jeg finder det en alt for bisar Ide, at Adam og Eva æde af et Træ, der bærer baade Æbler, Pærer og Blommer paa een Gang. - Jeg haster til det mest geniale Kunstprodukt, jeg har kunnet antræffe inden Lægdsgaardens Grænser. Det ville vi i Særdeleshed gøre til Genstand for vore æstetiske Refleksioner. Den større Omhu, hvormed dette Værk konserveres, tilkendegiver allerede, at Forfatteren føler dets sjældne Værd. Stykkets fire Hjørner ere naglede med Neglikesøm. til Væggen, og, for at ej Metallet i oksyderet Tilstand skal angribe Papiret, er der mellem Sømhovederne og dette anbragt smaa Lapper rødt uldent Tøi. Nedenunder angives Stykkets historiske Tendens med de Ord: »Gertrud rider til Marked.« Af den skalkagtige Aand, som gaar igennem det hele, sluttede jeg straks, at Rasmus var Kunstneren. Det satte mig i ikke liden Forundring, at Lægdsmanden, med det ham egne satte Væsen, vilde laane Plads i sin Stue til et Værk, som saa øjensynlig gik ud paa personlig Satire. Hovedfiguren er Gertrud, som forestilles ridende paa Udgangsgøget, med en Pilekvist i Haanden. I Baggrunden præsenteres Porten, halv aaben. Man ser her Kunstneren selv hidse Gaardhunden, Griban, mod Hesten, som slaar Bagenden højt i Vejret. Herved kommer den arme Pige i en højst beklagelig Forfatning og kan 13 med Nød og næppe, ved at gribe fat i begge Hestens Øren, undgaa at glide udover dens Hals og Hoved. Forfatteren har beklaget sig meget, at Kunstens Skranker ej tillod ham at tilkendegive det successive; ellers vilde han have fremstillet, hvorledes først hele Gertruds Underdeludgjorde Kugleform, idet baade Ben og Fødder, ligesom Lemmerne paa et sammenrullet Pindsvin, skjultes under det store Hvergarvsskørts luftfyldte Ballon; men hvorledes siden, derved at Hellemisset uafadelig slogbagop, først de sorte, messingskrampede Træsko, siden de lange blaa Uldhoser krøb som et Par Følehorn mer og mer frem af det store Sneglehus, saa at hendes Legeme syntes at kunne udstrækkes og forlænges i det uendelige. Jeg er overbevist om, at det vil gaa de fleste Kunstdommere ligesom mig. De ville finde, at Gertruds Bagdel har for megen Masse og en altfor enorm Bredde. Men efter at

have set Originalen tager jeg min overilede Dom tilbage. Jeg forsikrer, der er aldeles intetoverdrevent idet hele Udtryk. Dette *monstrum* er paa sin Vis et lige saa mærkværdigt Fænomensamme Legemsdel af den berømte Afrodite *callipyge*. Hvad det savner i Yndighed, erstattes igenved den mere grandiose Stil. At Forfatteren har ladet Hestens Ryg synke dybt under den svære Ballast, det røber den tænkende Kunstner. En Fejl mod korrekt Tegning, i den bag Porten lurende Figur, har han til fælles med alle Kunstnere i Ølseby-Magle; det er, at den nedre Del er i Sammenligning med Overkroppen uforholdsmæssig spids og gliden. Drapperieteruovertræffeligt. I Koloriten af Gertruds rødstrubede Bul hersker en lys Tone. Den klunger om trent ligesom Rødsten. 14 Men at Forfatteren har stillet sig selv til Skue paa sin Tavle, anser jeg for en utilgivelig Subjektivitet. - Et Fresko-Maleri, som træffes paa Køkkenvæggen, ridset med Kul, 5 Kvarter fra Gulvet, er ikke noksom individualiseret. Dog er det af filosofisk Interesse, da det hjælper Fantasiens utroligt til at fatte den abstrakte Forestilling om et firføddet Dyr. Maleriet kan umulig forstyrre det rene Begreb ved at vække Tanken om Hund, Hest eller Ko. At Kunstneren selv paastaar, hans Hensigt var at skildre den graa Kat, omstyrter ej vor Synsmaade. Geniet har henrevet ham uden hans Bevidsthed og bragt ham til at fremstille en hel Dyreklasse.

§ 4 RELIGIONEN

Jeg bemærkede med Rædsel et højst farligt Hang til Mysticisme hos Stedets Indvaanere. For ej at blive Læseren Beviset for saa dristig en Ytring skyldig, maa jeg ved en liden Episode fortælle, hvorledes jeg blev ledet til denne Opdagelse.

Hidtil have vi, som Læseren formodentlig erindrer, mest opholdt os ved Dagligstuen, der tillige er Spisestue og Soveværelse. Jeg begav mig herfra op gennem Storstuen, hvor Brudesengen staar paa Parade, herlig prydet med Kniplings Hovedpude, der laa midt paa den bredstrubede, højtsvulmende Overdyne. Herfra førte en grøn Dør mig ud i den Del af Haven, som mere var helliget Skønheden end Nyttens. Pæoner, Valmuer, Riddersporer, Tulipaner og Solsikker mylrede frem bag et Hegn af Buksbom, som naaede 15 mig til Knæet. Jeg opdagede her i en Lønkrog et lidet Bed, hvori med Karse var saaet Bogstaverne S. K. Ufortøvet henvendte jeg mig til min Værtinde, Maren Lægdsmands for at indhente en Forklaring over denne vegetabiliske Inskription. Men til min Skræk paatog hun sig en hemmelighedsfuld Mine. »Det er noget,« sagde hun, »som Jomfru Sine og jeg have mellem os.« Jeg maa her gøre opmærksom paa, at Maren før sit Giftermaal havde været Amme hos en nærboende Landmaaler, og at hendes Plejedatter Sine aflagde hyppige Besøg hos hende. Marens Miner lode mig ane noget særdeles mysteriøst. Jeg gik tankefuld op og ned i Buksbomgangene, da jeg pludselig saa et blomstrende Pigebarn med Straahat paa Hovedet skjule sig bag en Hasselhække. Nysgerrigheden førte mig hen imod hende. Hun forlod sin Stilling og søgte igennem Blomstergangene at snige sig ind ad Storstuedøren. Jeg skyndte mig tilbage for at besætte denne Udgang. Ved et løseligt Overblik af det hele Terræn blev jeg var, at hun umuligen kunde undslippe mig, naar jeg blot afskar hende Vejen til Døren. Vi lagte nu mellem Blomsterkvarterernes mangfoldige Kvadrater et fuldstændigt Skak- og Damspil. Ingen af os kunde flytte ind i de firkantede Blomsterbede, uden at anrette frygteligt Nederlag paa Tulipaner og Lilier. Vi maatte begge følge de Stier, som ved Buksbomhækkens Flugt vare foreskrevne. Jeg havde to Planer for Øje: 1) stedse at rykke frem for at fængsle Pigen i en Krog, 2) men tillige at spærre hver Adgang til Døren. Hun, som var mig deri overlegen, at hun kendte Terrænet bedst, gjorde tit et uformodentligt Træk, som satte mig i Forlegenhed og nær 16 havde tilintetgjort mine Anslag. Men jeg benyttede mig da uden Betænkning af min Fordel som Springer og satte dristig over een Kvadrat efter den anden, medens hun med de smaa Jomfruskridt i sin snævre Sirses Kjole var nødt til at følge Landevejen. Saaledes blev Pigebarnet snart mat, og stod ganske raadvild i en Vinkelspids af Havegærdet uden at kunne flytte sig videre. Hun holdt med begge Hænderne i sit Bomulds Forklæde, som var fyldt med Lavendler og Ambra. Uden at se op, nejede hun og gjorde en Undskyldning, fordi hun ej var paaklædt. (Maaske ønskede hun, lig en anden fangen Kleopatra, at lægge sin Sejrherr i Lænker.) Under disse hendes Ord fødtes en Rødme under de nedhængende blonde Lokker. Fossen af en Rosenstrøm styrtede ned over Ansigtet, Halsen og tabte sig under Silketørklædet. Ved at følge den med Øjnene opdagede jeg en sort Silkelidse om Halsen, som ogsaa forsvandt den samme Vej. Dette Syn forjog enhver daarlig Tanke af mit Sind. En ren videnskabelig Interesse vaagnede igen hos mig; den henrykte Tilskuer blev atter omskabt til Topograf. »Hvad hænger ved den sorte Lidse?« spurgte jeg mig selv. Forestillingen om de ærkekatolske Kvinder med Helgenbilleder paa Brystet paatrængtes mig mod min Vilje. Jeg besluttede, hvad det end skulde koste, at have Lys i denne Sag. Tanken om den Skræk, hvori jeg ved en voldsom Undersøgelse vilde sætte den stakkels blufærdige Sine (thi jeg tvivlede ej længer paa, det var hende, jeg havde for mig), indgød mig vel en flygtig Medlidenhed; men jeg fordrev den igen ved den Betragtning: Forskeren bør kvæle al barnagtig Medynk. Zoologen sønderlemmer jo uden Betænkning

levende 17

Dyr, skulde da Topografen gøre sig flere Skrupler, naar det gælder en vigtig Undersøgelse? Jeg sagde til hende: »Smukke Sine! forfærdes ej over det dristige Skridt, mine Studier nøde mig til. Operationen er snart foretagen, naar De ej forlænger Tiden ved forgæves Modstand. Vær forvissat, Dem skal ikke times nogen Overlast. De skal være sikker, som da De laa ved Marens Bryst.« Idet jeg talte saa, greb jeg hende om Livet med min højre Arm. Hun havde ikke frit Brug af sine Hænder, da hun med dem begge holdt i det fulde Forklæde. I en temmelig determineret Tone sagde hun: »Hvad vil De mig?« og bøjede med det samme Hovedet langt tilbage, som for at undvige et Kys. Jeg rødmede over denne Misforstaaelse og var meget stødt over, at hun troede mit Hjærte saa let indtaget. Dog beholdt jeg saa megen Aandsnærværelse, at jeg uden Svar gav mig til med venstre Haand at hejse den sorte Lidse i Vejret. Da hun mærkede min Hensigt, slap hun Forklædet med begge Hænder. De duftende Urter spredtes paa Jorden, og hun værgede sig som en vred Løvinde, idet hun uden Ophør skreg: »Lad mig være! det siger jeg Dem. Lad mig være!« Jeg, der ikke var belavet paa sligt fortvivlet Modværge, maa tilstaa, at jeg var tilmode som en ung Feltskær, der første Gang sætter Benet af en Patient. Sveden trillede mig ned ad Panden. Jeg blev saa rørt, at jeg nær havde opgivet mit Forehavende, da til al god Lykke Tanken om mit Kalds Vigtighed indgød mig Kraft til at fuldføre Daaden. Den spædlemmede Jomfrus Kræfter forlod hende. Jeg holdt sejrrig i min Haand et lidet Elfenbens Helgenbillede, hvorunder jeg igen læste S. K. Miniatur-Maleriet 18 forestillede en Yngling med skallet Pande, en sort Knebelbart og en graa Frakke med Snorer paa. Jeg begreb straks, det var en ung Eremit med en Tonsur og et ærværdigt Skæg. Ogsaa Peter fra Amiens gik i en graa Kjortel med Snor om Livet. Johannes den Døber bar en Klædning af Kamelhaar. Denne Anakoret havde Kamelgarns Knapper i sin Kjole. Nu saa jeg klart den hele frygtelige Betydning af Konens Ord: »Det er noget, som Jomfru Sine og jeg have mellem os.« Maren, den gamle papistiske Satan, var hemmelig gaaet over til Katolicismen, og dyrkede med Jomfru Sine en Helgen ved Navn St. Knud. Jeg saa den skønne stift i Øjnene, opløftede truende min Finger og sagde: »Stakkels bedragne Pige! gaa i Dem selv og riv Deres Hjærte løs fra den Knægt, De bærer paa Brystet.« Med den trufne Samvittigheds Bestyrtselse og Skræk over at være greben paa fersk Gerning brast hun i lydelig Graad og løb med Forklædet for Øjnene ind i Huset. Arme katolske Sine! Du var af Naturen fredsommelig. Da du troede, jeg vilde frarøve dig et Kys, kom du endnu ej ret i Harnisk; men da du saa, det gældte dit Afgudsbillede, da slap du dine Lavendler, da blev du fra et Lam til en Skjoldmø! Katolikerne føre, som bevidst, alle Religionskrige med en fanatisk Rasenhed.

Ved endnu blot at tilføje nogle faa Observationer, skal jeg til den højeste Grad af Evidens godtgøre min Paastand, at hele Lægdsgaarden er befængt med den mest mystiske Catholicismus. Allerede Dagligstuens Ydre vækker besynderlige Anelser. Naar man ser de fastnaglede Blyvinduer med de mange smaa farvebrændte Ruder, ledes man uvilkaarlig til at 19 tænke paa en Kirke fra Middelalderen. Betragter man Pyramiden med Tekopper, da spørger man sig selv: hvorfor er Hylden ej firkantet, hvi har den just faaet den spidsvinklede, himmelpegende Skikkelse? Dørene til Kostalden, til Loen, til Hønsestien ere betegnede med sorte Kors. Gertrud gaar med et Paternosterbaand, hvori hænger et Kors af Rav. Lægdsmanden stryger med sin Haand tre Gange under sine Fodsaaler, inden han stiger i sin Seng. For at holde sig Pavens Forordning efterrettelig, har man i hele Huset ingen Bibeloversættelse. Bønnen er alene en Offerhandling, et *opus operatum*. Jeg saa grangivelig, at Lægdsmanden, da han læste til Bords i Aftes, slet ikke tænkte paa andet end Grødfadet og ramsede Gudsord op, som om det blot galdt at faa det snart fra Haanden. Jeg iagttog ved samme Nadvere, at Kalkens Brug var menig Mand forbudt. Efter Bordet tog Familiefaderen alene et Tinbæger, drak sig en Snaps og sagde blot til de øvrige, der stod med tørre Munde: »Singgodt, Børn!« Blandt Træsniittene havde man uden mindste Sky hængt en Jomfru Maria til offentlig Skue. Hvad siger man om Alkoven, hvori Jørgen og Gertrud laa, blot adskilte ved et Bræt? Er det ej uimodsigeligen en Efterligning af det asketiske Munkesværmere, at tage sig en Sengesøster? Jørgens hele Statur bærer overhovedet umiskendelige Spor af Kødets Spægelse og mørk Munkemoral. Hans Ben ere saa spinkle, at de staa i hans korte Vandstøvler som Støderen i en Morter. - Det er yderst oprørende at høre, hvorledes hele Huset, naar en Tidsbestemmelse skal gøres, betjener sig af den katolske Terminologi. Det falder dem saa flydende at tale om Allehelgens Dag, 20 St. Knuds Dag, St. Annæ Dag, Mikkels Dag etc. Hvad skal man sige om Interjektioner som Hille mænd (d. e. hellige Mænd) og om Eden Saamænd (*dolgoeO*: *sic me juvent sancti viri*)? Ole Jeppesen lever med sin Fantasi i Middelalderens Fabler. Han tror, der gives intet sandt Geni, ingen Kultur i denne reformerte Tid. Jeg havde nys en Dispyt med hans Moder om Muligheden af at vise stjaalne Sager igen. Da traadte Lægdsmanden straks paa min og Vantroens Side med de Ord: »I taler, Droen komme mig! som en gammel Tosse, Moer! Det er kun Overtro, at der nutildags skulde gives saa kloge Folk.« (Denne Tale overraskede mig behageligen.) »Nej,« fjøede han til, »det var kuns i gamle Dage, Folk vare saa oplyste, den Tid, de gik i den sorte Skole.« (Her sukkede jeg.) - Da Sine Landmaalers ved min Indtrædelse fra Haven endnu sad og græd i Kakkelovnskrogen, sagde Lægdsmanden til mig: »Hille Skam! hvor han har haft Jomfruen i Fejefyr.« Hvad sige mine Læsere om saadant Papisteri, slig mystisk Tendens midt i et evangelisk Kongerige? Før har man dog kun troet, det var Skønaander, der kom paa deslige Griller. At Smitten udbreder sig til Bønderfolk i Ølseby-Magle, det gaar vel vidt. - Rasmus gør en Undtagelse. Hans Guder ere sød Vælling og Skørøst. Han tror ikke andet, end hvad han kan tage og føle paa.

3 5 REGERINGSFORM

Regeringen er despotisk og arvelig paa Spindesiden. Den lovgivende Magt var allerede i Ole Jeppesens 21 første Kones Hænder, og Maren fører nu Regimentet, om muligt endogsaa med mere Strængthed. Jørgen har den eksekutive Magt, hvorfor Lægdsmanden stedse betragter ham med skæve Øjne, saa meget mere, som han i ham tror at se sin Sukcessor*). Dette Oles Forhold gør, at han ikke ganske kan frikendes for Utaknemmighed; thi meget ofte har han alene Jørgens Forbøn at takke for den Drikkeskilling, ham tilstaaes, naar han skal til Købstaden, hvorimod denne blot betinger sig til Gengæld at dele Nydelsen. Ogsaa er det en stor Behagelighed for Ole, at han ej sjældnen gennem Jørgen kan faa et hemmeligt Vink om, hvad Maren har resolveret i et eller andet Anliggende af Vigtighed for Familien.

* - 22

Jeg finder det en højst tilgivelig Nysgærrighed, at Manden paa denne Maade søger at udfritte, hvad der saa nøje angaar hans egen Velfærd. Derved behøver han ej at skamme sig. Det gør han ikke heller. Jeg hørte ham forleden, da Maren havde lovet mig Befordring til en god Ven i Nabolaget, hviske Gaardskarlen i Øret: »Jørgen! mon jeg skal køre for Magisteren?« Denne svarede: »Det ved jeg ikke endnu.« Derpaa sagde Ole igen: »Aa, tal med Kvinden og se, du kan faa det at vide.« - Enkelte Gange har han vel stræbt at støde Maren fra Tronen; men alle saadanne oprørske Forsøg ere løbne uheldigt af. Hun havde engang betroet ham til at sælge et Føl. Paa Handelen havde han den Utroskab at gøre sig en Fordel af 3 Mark, som han stak i sin egen Lomme. For disse Penge fik han i Kroen en betydelig Rus. Med Akvaviten inddrak han en høj Grad af Selvtillid, en klippefast Tro paa sin egen Dygtighed til at regere Huset. Med en ham usædvanlig Hurtighed ilede han om Aftenen hjem for at realisere de ærgerrige Planer, der tumledes i hans Sind. Med Selvfølelse traadte han ind i Stuen uden at tage Hatten af og uden at sige: »Guds Fred«. Konen havde den Uforsigtighed, at lade ham forstaa, at han ingen Nadvere fik, fordi han ej var kommen hjem i rette Tid. Da rystede han over hele Legemet, slog i Bordet og skreg i en rædsom Tone flere Gange efter hinanden: »Grøden her paa Bordet straks, Maren! ingen Ræsonneren her! Forstaar du mig?« Konen stod som forstenet. Jørgen sagde: »Men, Ole! hvordan er det fat med jer i Aften?« Derved ledede denne Uvejret hen paa sit eget Hoved. Han greb ham i Brystet og raabte: »Herud af mit Hus, din Fukssvanser! Sætter du din Fod oftere inden for min Port, skal jeg knække din Hals.« Hertil føjede han nogle skrækkelige Udtryk, der havde Hentydning til Karlens Forstaaelse med sin Madmoder, hvilke dog Undseelse formener mig at gentage. Jørgen listede sig klogelig bort. Med Triumf gentog Lægdsmanden utallige Gange: »Jeg vil dog se, hvem der er Mand i Huset, jeg eller Maren!« Hun teede sig under dette Oprin med megen Værdighed. Uden at indlade sig i Ordstrid, sagde hun blot een Gang: »Rider Satan dig, Ole!« Men nogle betydningsfulde Nik af hendes Hoved syntes at røbe, at hun opsatte sin Hævn over Usurpatoren til belejlige Tid. Gertrud og Thomas blandede deres lydelige Graad med Oles Triumfraab. Griban bjæffede højt. Denne forvirrede Støj tilkendegav tydelig nok en Borgerkrigs Rædsler. Alene Rasmus var rolig Tilskuer. Han benyttede sig endog af den almindelige Forstyrrelse til ubemærket at fortære en lækker Osteskorpe foruden Brød. Ja, han syntes endogsaa med en højst dadelværdig Skadefryd at gotte sig over det hele tragiske Skuespil.

Den næste Morgen ved Solens Opgang herskede der i den ganske Gaard et Dødsstille som paa en Valplads Dagen efter et Slag. Lægdsmanden laa endnu paa sin Seng. Han befandt sig i samme Udmattelses-Tilstand som hans hedenske Forfædre efter deres Besærkegang. Hans Kone gik tavs paa Gulvet og iførte sig sin Søndagsdragt. Da gjorde Manden flere Forsøg paa at bryde den ominøse Taushed. I en modfalden og ynkelig Tone, som kunde bevæge de haardeste Stene, sagde han: »Maren! Væverens Kone gav mig i Gaar en Pære, den har jeg gemt til dig, den ligger i min Bukselomme.« Konen svarede koldt: 24 »Det er godt, Ole!« Efter en Pavse begyndte han igen: »Du har talt om, jeg skulde have forføddet mine Støvler til Paaske. Men jeg kan nok liste lidt med dem endnu, det er ikke saa farlig vaadt i Vejret endda. Jeg kan lægge en Visk Foder i dem. Mener du ikke, det var bedre, du fik et Stykke Lystring til en Bul for de Penge?« Maren svarede: »Det er godt, Ole!« Endelig gjorde han det sidste, mest ydmyge Forsøg paa at tilvejebringe en Konversation, ved at sige: »Maren! Hjulmandens vil sælge deres Vugge. Skal vi ikke købe den? Jeg er saa et gammelt Kræ, der ikke kan leve ret længe; dersom du saa vilde forandre dig igen, saa kan du jo gjerne faa den nødvendig.« - »Det er godt, Ole!« sagde den ubevægelige Maren med den sidste Knappenaal i Munden. Den fæstede hun i sit Kattuns Tørklæde og gik derpaa sin Vej ud af Gaarden.

Den pinlige Spænding, hvori Ole forventede sin Hustrus Tilbagekomst, varede kun en Time. Da traadte hun, ledsaget af Præsten, atter ind i Stuen. »Her,« sagde hun, »kan Far selv se, hvor den Svinepels ligger og sover Rusen ud!« - Præsten holdt en drøj Formaningstale til den arme Synder, der bodfærdig hørte paa Bebrejdelser fra alle Kanter uden at sige et Ord til sit Forsvar. Med grædende Taarer lovede han sin Kone Bedring og erholdt derved en meget hypotetisk Forladelse. Man saa ved denne Lejlighed et ret talende Bevis paa, hvor tilbøjelige Folk ere til at forene sig med det sejrende Parti. Alle Gaardens Beboere raabte i Munden paa hinanden for at faa deres Vidnesbyrd om Oles utilbørlige Forhold mod Maren gjort gældende. Men da selv Pogen i Skørterne med de andre istemmede: »Far var 25 fuld som et Asen!« - da betragtede

Lægdsmanden Barnet med et vemodigt Blik, hvori tydelig læstes: »Ogsaa du, min Søn Thomas!« Denne Purkens Uskønsomhed var saa meget mere iøjnefaldende, naar man betragter, hvor tit Faderen gjorde sig selv til Martyr for hans sædelige Opdragelse. De spartanske Borgere lode dog kuns en Træl beruse sig for at vise deres Sønner det nedværdigende ved Fylder; men Ole tog ej i Betænkning, ved selv tit at sætte sig i en bevidstløs Tilstand, ret tydeligen at indprente Barnet Drukkenskabens Afskyelighed. Marens Fremfærd synes noget haard. Men man bør betænke, at Subordination intetsteds er af større Vigtighed end paa et Skib og en Udflyttergaard. Under begge Omstændigheder bør mod Mytteri tages dobbelt alvorlige Forholdsregler.

Fra denne Time bemærkede Jørgen stedse i Kroen, naar hans Husbond blev saa inspireret, at Herskernykkerne vaagnede hos ham. I saadan Forfatning lod han ham aldrig komme for Marens Aasyn af Frygt for, at han skulde forløbe sig.

§ 6 HANDELEN

Regeringen begaar en betydelig Fejl mod klog Politik, idet den lader de fornemste fremmede Produkter bringes til Gaarden ved Transithandel. Jørgen køber i Staden al den Provision af Tjære, Kaffeboerner, Snustobak o. s. v., som aarlig konsumeres. Men han undlader aldrig at gøre sig betalt for sin Umage ved Paalæg af betydelige Procent. Det indses let, at 26 det vilde være langt mer fordelagtigt for Finanserne, dersom Maren umiddelbart selv betalte Købmanden for Indførselsartiklerne. - Dog bør paa den anden Side tages Hensyn til, at de Summer, som Jørgen paa denne Maade lægge op, dog en Gang paa ny komme i hendes Vold, dersom man tør antage, at Jørgen virkelig har Ekspektance paa hendes Haand og Hjærte. - Rasmus driver en grov Snighandel med Pennefjære, som han trækker ud af Fedegæssene og afsætter paa Birkedommerens Skriverstue. Den indre Handel mellem Husmoderen og Gertrud er ej af Betydenhed. Hin tilstaar denne $\frac{1}{2}$ Skilling pr. Skæppe Aske for derved at bringe hende til med mere Samvittighedsfuldhed at feje sammen paa Skorstenen. Ogsaa tilstaas hende for hver Snes Æg samme Gratiale; men i denne Indtægtskilde lider hun ej ringe Skaar ved det Fribytteri, som drives saa vel af Skader og Ræve som af Rasmus.

§ 7 KRIGSMAGTEN

I Krigstider stiller Gaarden 2 Mand paa Benene, som støde til den saakaldte Kystmilits. Jørgen fører en Lanse. Ole Jeppesen, som ved Korpset beklæder en Underbefalingsmands Post, bærer en Flint, som i Fredstider hænger under Bjælken i Stadsestuen. Denne Flint er i mere end een Henseende et for Fjenden frygteligt Vaaben. Den kan lignes med Sværdet Tyrving, som, een Gang draget af Balgen, nødvendig maatte have Mandeblood. Naar Ole een Gang havde spændt sin Bøsse, stod det ej mere i hans Magt at 27 give Fjenden Pardon; han maatte brænde løs, enten han vilde eller ej. Thi Laasen havde den Egenskab, at Hanen ikke kunde staa paa helt. Fremdeles maatte det ogsaa gøre Modparten stort Afbræk, at Geværret skød 1 Fod og 11 Tommer links. Ingen kunde da tage sig vare for hans Skud. Uagtet han med dette skeløjede Løb syntes at pege til Øster, naar Skuddet var Vester tiltænkt, var han dog ved at skyde Veteranerne paa sin Hestestald selv bleven temmelig færdig i at beregne dets Misvisning. Da endelig Røret ej var uopløselig forbundet med Skæftet, løb Fjenden i Slaget Fare for ej alene at faa Kuglen, men og den hele Bøssepibe i Ansigtet.